

لایله در پیشگاه عدالت

مروری بر پیشینه و تحولات دادرسی ایران
مجموعه مقالات ارجمند استاد سید نصرالله صدر الحفاظی
به اهتمام دکتر محمدرضا ویژه

سرشناسه: همایش اداره در پیشگاه عدالت، مروری بر پیشینه و تحولات دادرسی اداری ایران" ویژه
بزرگداشت قاضی پیشکسوت دیوان عدالت اداری سید نصرالله صدرالحفاظی " ۱۴۰۰ تهران
عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام / Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور: اداره در پیشگاه عدالت: مروری بر پیشینه و تحولات دادرسی اداری در ایران:
مجموعه مقالات ارجمانه استاد سید نصرالله صدرالحفاظی / به اهتمام محمدرضا ویژه؛ [برگزارکننده
انجمن ایرانی حقوق اداری].
مشخصات نشر: تهران: نشر داتیک، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۴۷۹ صفحه.

شابک: 978-622-94226-1-8

عنوان دیگر: مروری بر پیشینه و تحولات دادرسی اداری در ایران.
عنوان دیگر: مجموعه مقالات ارجمانه استاد سید نصرالله صدرالحفاظی.

موضوع: حقوق اداری -- ایران -- کنگره‌ها

Administrative law -- Iran -- Congresses

موضوع: صدرالحفاظی، سید نصرالله، ۱۳۱۳- -- یادنامه‌ها

موضوع: قاضیان -- ایران -- یادنامه‌ها / Judges -- Iran -- Festschriften

شناسه افزوده: ویژه، محمدرضا، ۱۳۴۹-، گردآورنده

شناسه افزوده: انجمن ایرانی حقوق اداری

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا.

یادداشت: کتابخانه صورت زیرنویس.

رده‌بندی کنگره: KM/H۷۷۲

رده‌بندی دیویی: ۳۴۲.۵۵۰۶

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۴۳۰۲۵

صفحه‌آرا: مهدی حسونند

ویراستار: سمانه ایرانی، محمدرضا سرمیدان

داتیک واژه‌ای فارسی به معنای عادلانه است.

هرگونه تکثیر از این اثر بدون مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، خیابان توانیر، میدان شهید عباس‌پور، خیابان نظامی گنجوی،

نیش کوچه هفت‌پیکر، پلاک ۳۳، طبقه ششم

تلفن: ۰۹۲۱۴۹۳۰۸۳۸ ... پست الکترونیک: datik.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.iala.ir

اداره در پیشگاه عدالت

مجموعه مقالات ارجمانه استاد سید نصرالله صدرالحفاظی

چاپ اول: ۱۴۰۰؛ تیراژ: ۲۰۰ جلد؛ قیمت: ۱۰۰۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-622-94226-1-8

فهرست مطالب

مقدمه: کورش استوار سنگری؛ رئیس انجمن حقوق اداری ایرانی.....	۷
مقدمه: محمدرضا ویژه؛ دبیر علمی همایش.....	۱۱
درآمد دبیر اجرایی، عادل شیبانی.....	۱۵
حوزه صلاحیت دیوان عدالت اداری و دادگاه‌های عمومی در تبصره یک ماده ۱۰ قانون	
دیوان عدالت اداری، کورش استوار سنگری.....	۱۷
دادستان اداری در نظام حقوقی ایران؛ چالش یا فرصت؟ مینا اکبری؛ فاطمه	
افشاری.....	۴۷
چالش‌های اجرای احکام در دعاوی مربوط به مطالبات مالی مستخدمین دولتی.....	
زهر ا بیدار.....	۷۳
آسیب شناسی موقعیت شهروند در دعاوی علیه شهرداری جهت مطالبه بهای املاک.....	
تملک شده. محمد جلالی؛ آریتا محسن زاده.....	۹۵
حقوق عمومی در مفهوم قانون. محمد حسنونند؛ زهره حق پناهان.....	۱۳۹
حق بر دادرسی اداری و سازوکارهای اجرایی آن در ایران و اتحادیه اروپا. حسن خسروی؛	
محمدجواد حسینی.....	۱۸۹
چالش‌های رسیدگی دو مرحله‌ای در شعب دیوان عدالت اداری: طرحی برای ساماندهی	
مطلوب مراحل رسیدگی. علیرضا دبیرنیا؛ عادل شیبانی.....	۲۱۳
دشواری‌های صدور حکم صحیح در شعب دیوان عدالت اداری.....	
محمدرضا رفیعی.....	۲۳۹

- < امکان تغییر صندوق بازنشستگی در نظام اداری ایران. زینب عصمتی؛ حامد
 کرمی..... ۲۶۱
- < واکاوی موانع نظام مطلوب دادرسی در مراجع حل اختلاف بورس اوراق بهادار ایران.....
 یونس فتحی؛ بهروز سعادت‌نی راد؛ علیرضا علی محمدیان..... ۲۸۱
- < اعتبار رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در مراجع قضایی و هیئت عمومی دیوان
 عالی کشور. حسن محسنی..... ۳۰۹
- < نیم‌نگاهی تاریخی بر تکوین عدالت اداری در حقوق ایران از مشروطیت تا جمهوری
 اسلامی. علی مشهدی..... ۳۴۳
- < تضمین حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مطالعه موردی "قابلیت دادخواهی حق
 تأمین اجتماعی در حقوق ایران و انگلستان". غلامرضا مولایی؛ ولی الله
 حیدرنژاد..... ۳۵۷
- < تحلیل حقوقی مجازات اخراج در قانون رسیدگی به تخلفات اداری. فاطمه میراحمدی؛ ذبیح
 الله واحدی..... ۳۹۷
- < مرجع صالح رسیدگی به اعتراض اشخاص حقوق عمومی نسبت به آراء قطعی مراجع
 دادرسی کار. نیما نجفی..... ۴۱۹
- < اشک‌ها و لبخندها: مختصری بر مفضل «طرح اصلاح قانون دیوان عدالت اداری» به سال
 ۱۴۰۰. محمدرضا ویژه؛ وحید آگاه..... ۴۴۵

مقدمه

نظام حقوقی در هر کشور محصول عملکرد سه نهاد یعنی نهاد تقنینی، نهادهای مجری قوانین و نهادهای متولی شرح و بسط و نقد نظری موازین حقوقی آن جامعه است. نهاد(های) تقنینی، اسکت‌بندی کلی یک نظام را ایجاد می‌کنند. نهادهای نظری، علمی مانند اساتید، حقوقدانان و نویسندگان از جنبه نظری به شرح و تفسیر و نقد قوانین و مبانی نظری آن می‌پردازند و می‌توانند نقاط ضعف و قوت آن را برجسته کنند و راه‌حلهایی نیز جهت رفع نقایص و ارتقاء نظام حقوقی ارائه کنند. اما محصول نهایی یک نظام حقوقی در کارکرد ملموس آن و در جنبه‌های اجرایی و عملی خود را نشان می‌دهد. در اینجا مجریان قانون اعم از اینکه در ساختار قوه مجریه باشند و یا اینکه در ساختار قوه قضاییه عمل می‌کنند، نهاد نماد عینی و ملموس قواعد نظام حقوقی را به جامعه عرضه می‌کنند به همین لحاظ مفهوم و ارزش قانون را باید در تجلی عینی عملکرد مجریان یافت.

در خصوص حقوق اداری ایران می‌توان گفت تا قبل از تأسیس و فعالیت دیوان عدالت اداری موازین حاکم بر آن بیشتر در حوزه مسائل استخدامی و تعیین وظایف و اختیارات دستگاه‌ها و کارمندان آن و به‌ویژه در حوزه عملکرد قوه مجریه خود را نشان می‌داد و موازین حقوق اداری در مراجع قضایی کارکرد خاص و انعکاس مؤثری نداشت، به همین لحاظ تأکید و ذهنیت قضات و دادگاه‌ها متوجه و متأثر از موازین حقوق خصوصی (با تأکید بر قانون مدنی و در موارد قانون تجارت) و حقوق جزا بود. اما تأسیس و شروع به فعالیت دیوان عدالت اداری موازین حقوق اداری را به صورت

مؤثر در جامعه حقوقی ایران مطرح ساخت و آثار این موازین در جامعه را برای قضات و مجریان ملموس کرد. لذا ایجاد و عملکرد دیوان عدالت اداری و از طرفی ضرورت‌های جامعه و تأسیس نهادهای حقوقی ویژه در حوزه اداری، دانشگاه‌ها را به اهمیت حقوق عمومی و ایجاد رشته‌های آن در مقاطع تحصیلات تکمیلی (ارشد و دکتری) واقف نمود و به تدریج ایجاد رشته حقوق عمومی و فارغ‌التحصیلان آن رو به تزاید گذاشت و متخصصین در حوزه عمومی به‌ویژه در حوزه حقوق اداری تربیت یافته و وارد عرصه علمی و عملی این حوزه شدند. متخصصین حقوق عمومی وجود تشکل علمی، تخصصی در حوزه حقوق اداری را ضروری تشخیص دادند و به همین لحاظ به همت گروهی از حقوقدانان حقوق اداری، «انجمن علمی حقوق اداری ایران» در سال ۱۳۹۷ تأسیس شد که از جمله اهداف آن نشر، گسترش و تعمیق علمی حقوق اداری است.

یکی از اهداف و برنامه‌های انجمن ایرانی حقوق اداری، تجلیل و بزرگداشت سرمایه‌های علمی کشور در حوزه‌های حقوق عمومی و به خصوص حقوق اداری است، اما معمولاً بزرگداشت‌های متعارف جهت اساتید دانشگاه برگزار می‌شود، ولی انجمن حقوق اداری اعتقاد دارد که بایستی از همه سرمایه‌های علمی و عملی کشور که در حوزه حقوق اداری تأثیر گذار بودند تجلیل گردد. در گرایش - های مختلف حقوق نیز قضاتی وجود داشته یا دارد که با عملکرد خود در عرصه قضاوت و آثار مکتوب خود چه در مقام انجام وظایف قضایی و چه در مقام نویسنده، نقش موثر و مثبتی در تعمیق و گسترش یک حوزه حقوقی داشتند. در تاریخ ایران نمونه‌های برجسته‌ای مانند دکتر عبدالحسین علی‌آبادی را می‌توان مثال زد که در مقام دادستان کل کشور و در مقام نویسنده کتاب‌های حقوقی و موازین

قضایی، جایگاه ویژه‌ای در تاریخ حقوق مدرن ایران دارد و علاوه بر عملکرد مثبت و اخلاقی ایشان، آثار وی هنوز از جمله منابع علمی معتبر به شمار می‌رود.

در حوزه حقوق اداری می‌توان گفت در این عرصه قاضی پیشگام در حوزه عمل و علم جناب آقای سید نصرالله صدرالحفاظی هستند. نقش مؤثر و مثبتی که ایشان در شکل‌گیری و تثبیت جایگاه و ساختار دیوان عدالت اداری در سال‌های اولیه تأسیس دیوان عدالت اداری داشته‌اند، بسیار برجسته و غیرقابل انکار است. علاوه بر جنبه‌های عملی ایشان، صاحب اولین اثر علمی معتبر و وزین در خصوص دیوان عدالت اداری هستند. کتاب ایشان با عنوان «نظارت قضایی بر اعمال دولت در دیوان عدالت اداری» که در سال ۱۳۷۲ منتشر شده است حاوی مطالب عمیق ایشان در جنبه‌های نظری و عملی دیوان عدالت اداری است که حاکی از اشراق کتاب صدرالحفاظی به مبانی حقوق عمومی و به‌ویژه حقوق اداری در حوزه دادرسی اداری نیز است. به لحاظ جایگاه ویژه علمی و تأثیر عملی که در عملکرد دیوان عدالت اداری داشته‌اند، انجمن ایرانی حقوق اداری لازم داشت که همایشی جهت بزرگداشت ایشان برگزار کند که مورد استقبال مسئولین و قضات دیوان عدالت اداری نیز قرار گرفت. امید است که این‌گونه همایش‌ها، فتح بابی جهت ارتباط حوزه‌های نظری و کاربردی حقوق اداری در ایران گردد و مسیر ارتقای نظری و علمی حقوق اداری ایران فراهم شود.

با سپاس از هیئت مدیره انجمن ایرانی حقوق اداری و ریاست و معاونین دیوان عدالت اداری که با همت آنها همایش بزرگداشت جناب صدرالحفاظی شکل گرفت. در اینجا به صورت خاص از کسانی که با ارسال مقالات موجب غنای علمی همایش را فراهم کردند و جناب آقای دکتر ویژه دبیر علمی همایش، جناب آقای شیبانی دبیر اجرایی همایش، خانم زهرا بیدار که از طرف دیوان عدالت

هماهنگی‌های اجرایی همایش را بر عهده داشتند، جناب آقای دکتر محمد حسنونند قاضی دیوان عدالت اداری و مسئول نشر داتیک (وابسته به انجمن علمی حقوق اداری) سپاسگزاری می‌کنم.

با امید به استمرار این گونه همایش‌ها

کوروش استوار سنگری

رئیس انجمن حقوق اداری ایرانی

www.ketab.ir